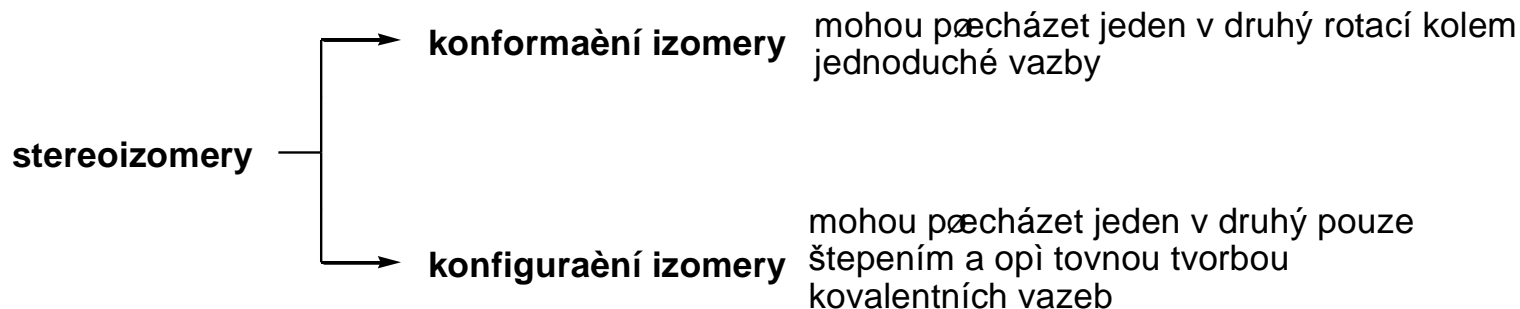

5.1. Úvod

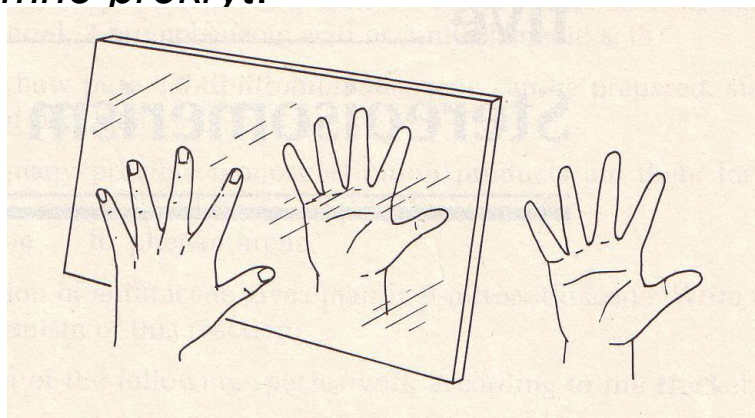
Stereoizomery mají stejné vazebné poměry nebo spojení mezi atomy, ale liší se uspořádáním atomů v prostoru.

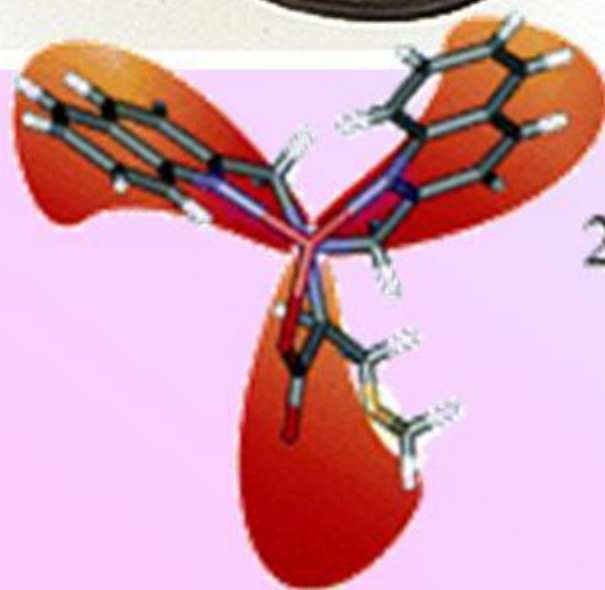
5.2 Chirální a achirální objekty, enantiomery

Všechny objekty, včetně molekul, je možné rozdělit na **chirální** a **achirální**.

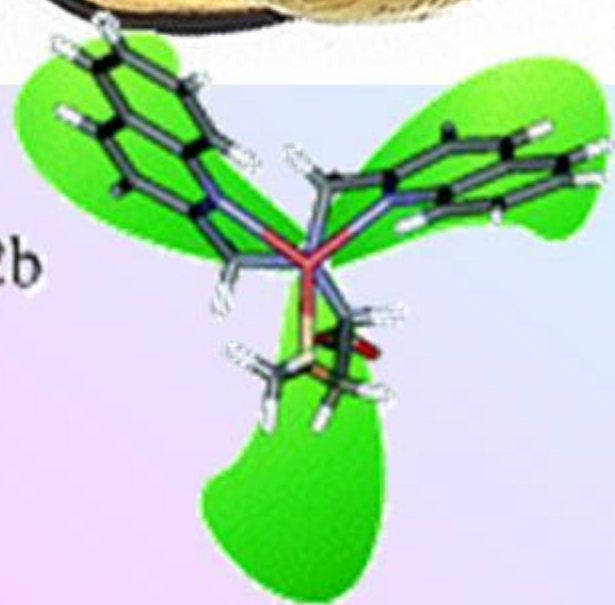
Chirální objekt se pozná podle toho, že on a jeho zrcadlový obraz nejsou totožné nebo se nemohou vzájemně překrýt.

Chirality - Organic Chemistry

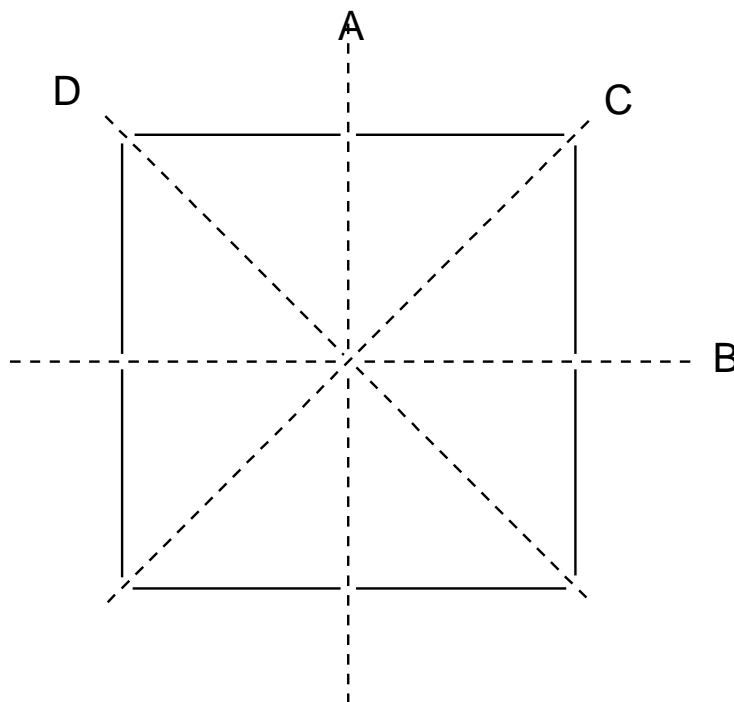
2a $\rightleftharpoons$ 2b

5.3 Roviny symetrie

Rovina symetrie je plocha, která protne objekt nebo molekulu tak, že každá strana je přesný zrcadlový obraz druhé strany.

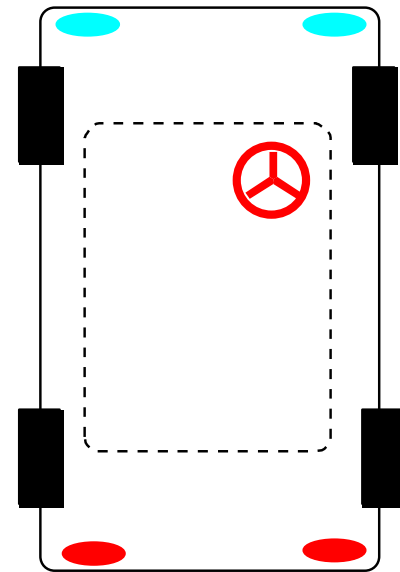
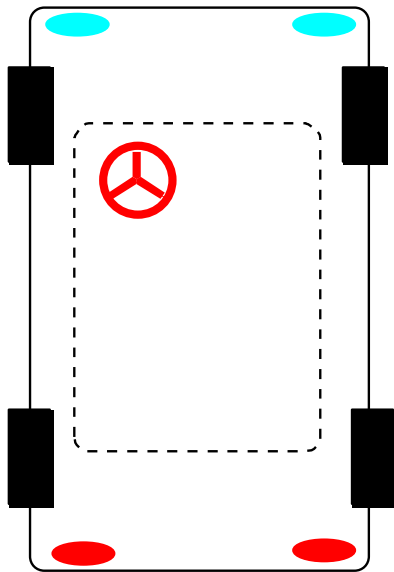
Jakýkoliv objekt, který má rovinu symetrie je achirální. Chirální objekty nemají žádnou rovinu symetrie.

Řízení auta v Evropě (vlevo).

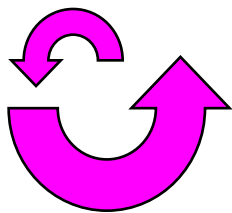

Řízení auta v Británii (vpravo).

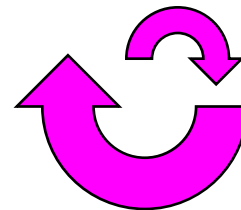

Levotočivé schodiště

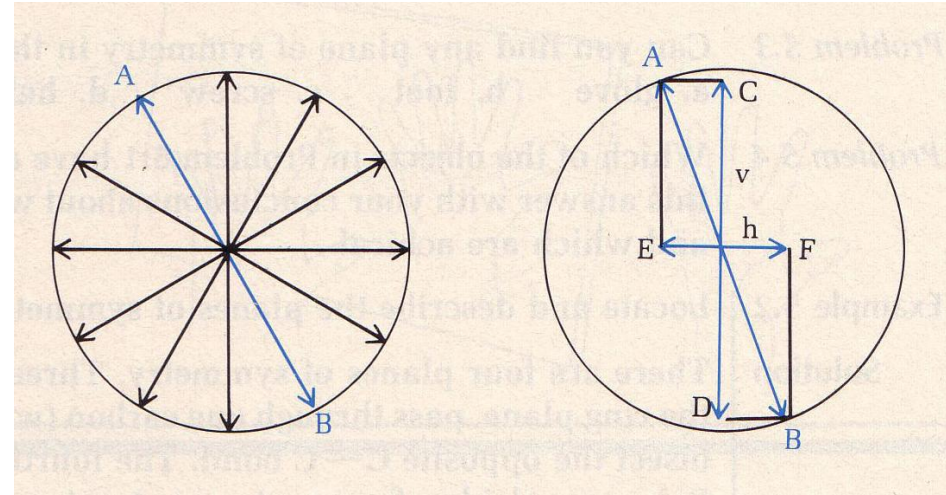
Pravotočivé schodiště

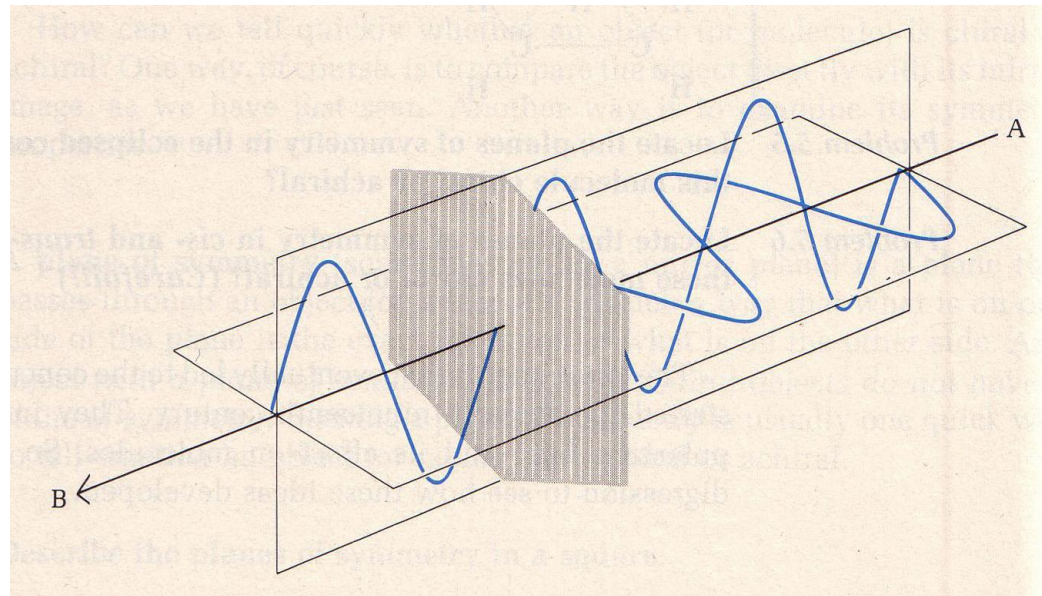
5.4. Polarizované světlo

Obyčejné světlo, které přichází k pozorovateli, kmitá ve všech možných rovinách.

Paprsek AB je možné rozložit na horizontální (EF) a vertikální (CD) složky.

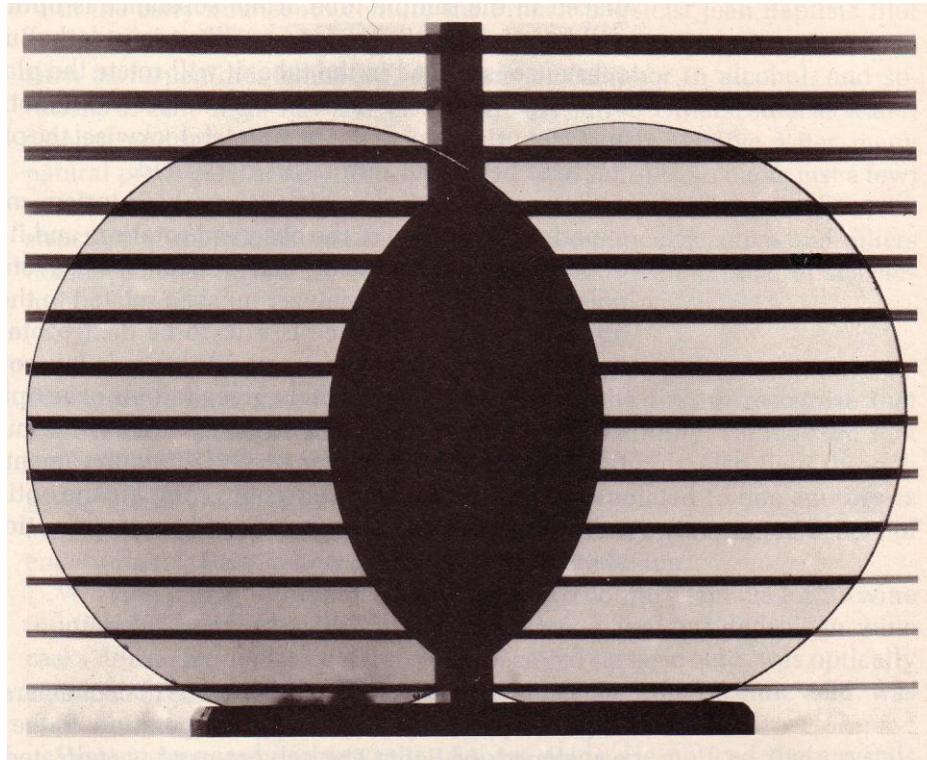

Pokud paprsek světla projde polarizačním hranolem, bude kmitat pouze v jedné rovině,

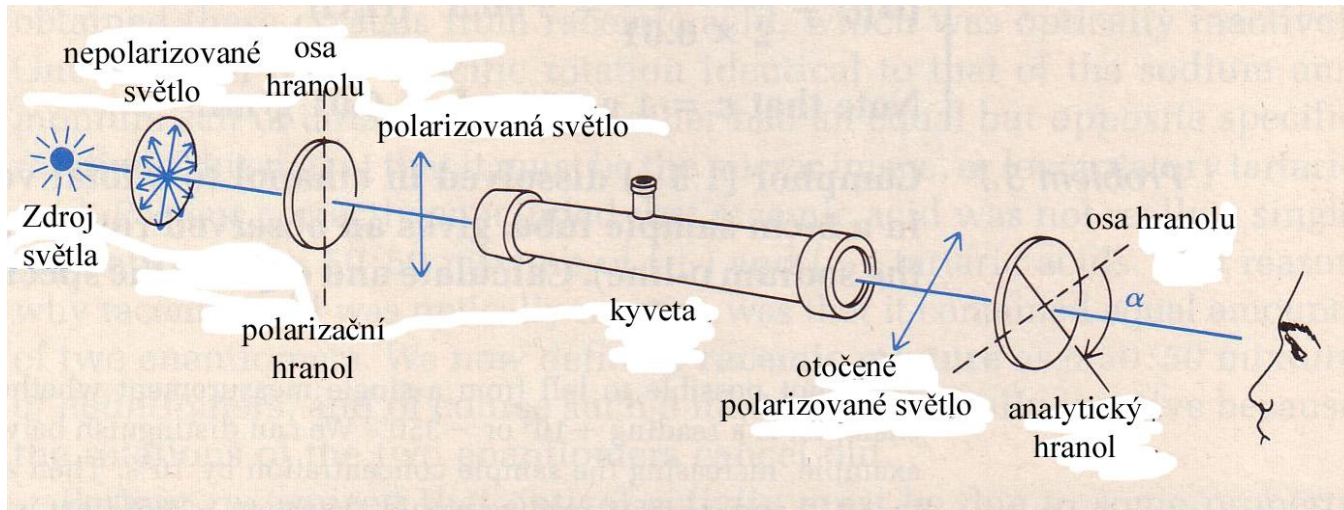
Běžný paprsek světla projde dvěma polarizačními hranoly (clonami) pouze v případě, že jejich polarizační osy jsou paralelní.

Pokud jsou vůči sobě kolmé, paprsek neprojde.

5.5. Optická aktivita

$$\text{specifická rotace} = [\alpha]_l^t = \frac{\alpha}{l \times c} \quad (\text{rozpouštědlo})$$

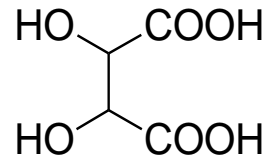
kde l je délka kyvety decimetrech,
 c – koncentrace v g/ml,
 t – teplota roztoku,
 l – vlnová délka použitého světla.

V závorce se uvádí použité rozpouštědlo.

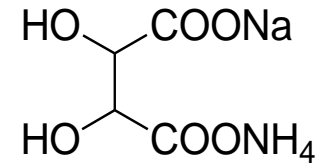
Měření se většinou provádí při laboratorní teplotě (20 °C) a jako zdroj světla se používá linie D sodíkové výbojky ($\lambda = 589.3 \text{ nm}$).

5.6. Pasteurovy experimenty

kyselina vinná

sodno-amonná
sůl kyseliny vinné

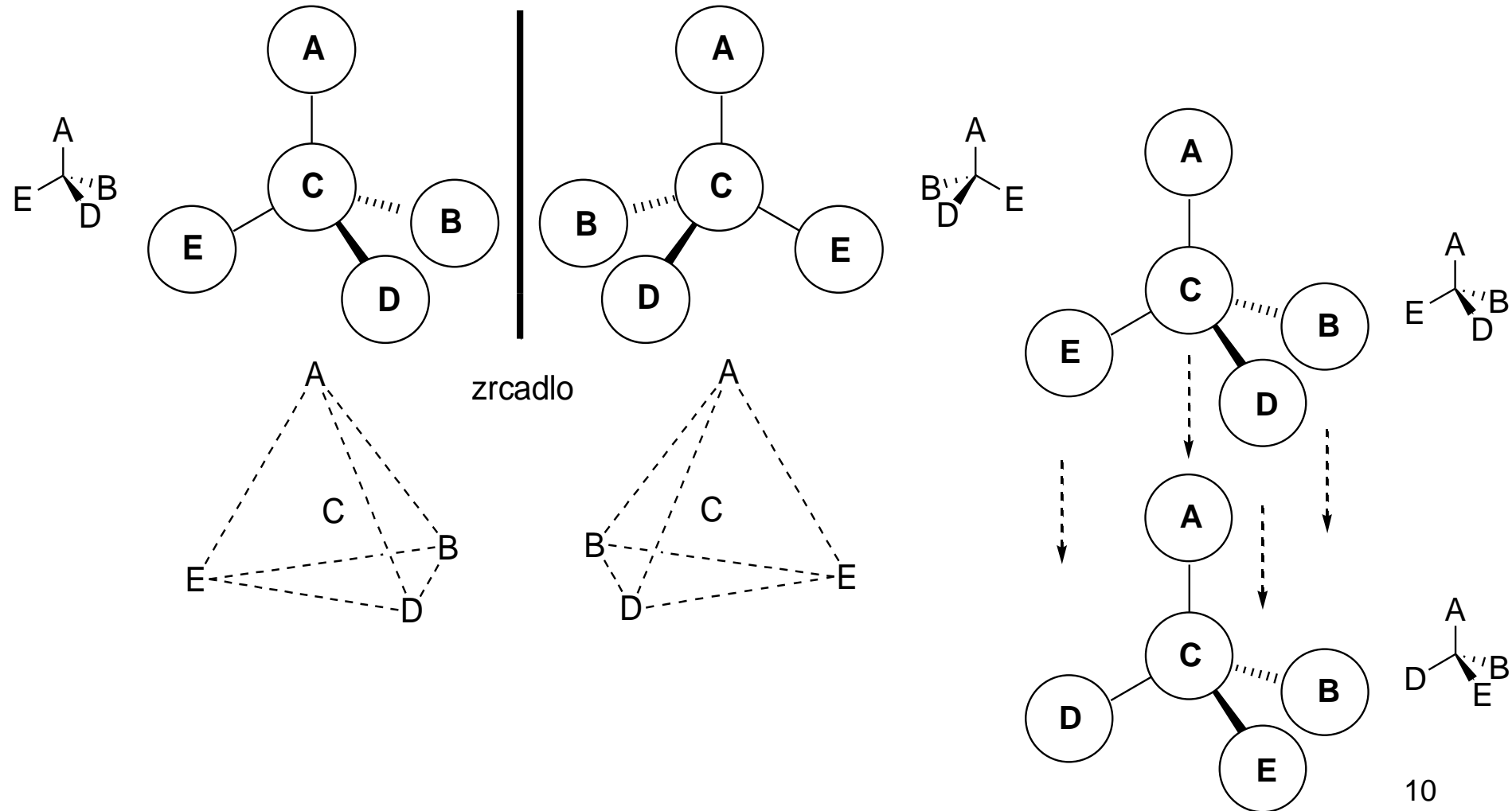
(Je uvedena pouze chemická struktura kyseliny vinné a její sodno-amonné soli bez vyznačení konfigurace.)

Pasteur objevil, že při fermentaci vína se na dně kádí usazují dvě izomerní kyseliny. Jedna z nich, nazvaná kyselina vinná, byla opticky aktivní a pravotočivá. Druhá, tehdy nazývaná racemická kyselina, nebyla opticky aktivní.

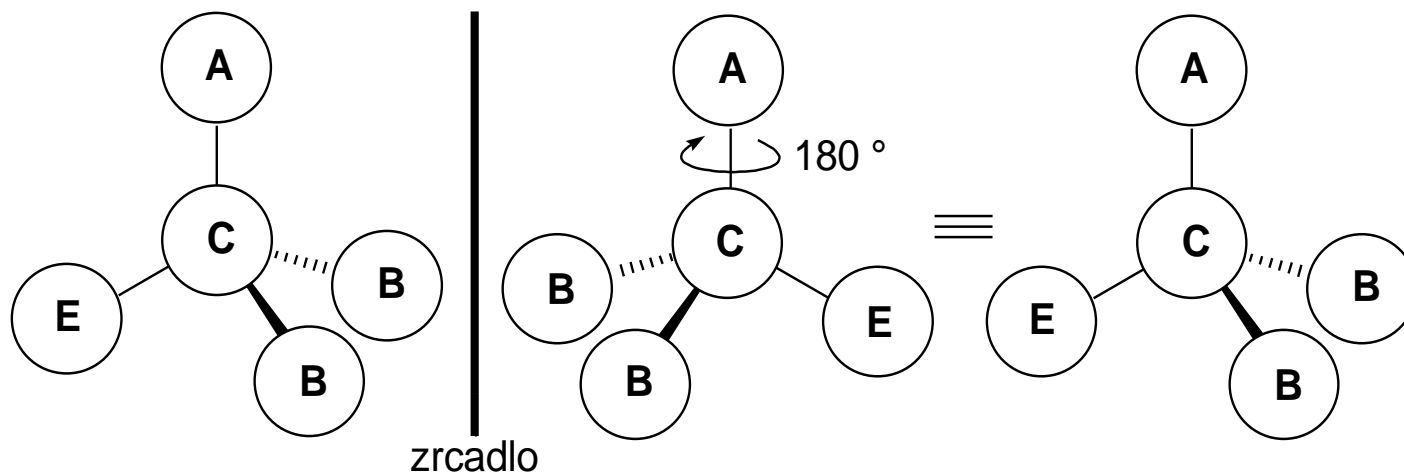
Racemickou směs je směs enantiomerů v poměru 1:1.

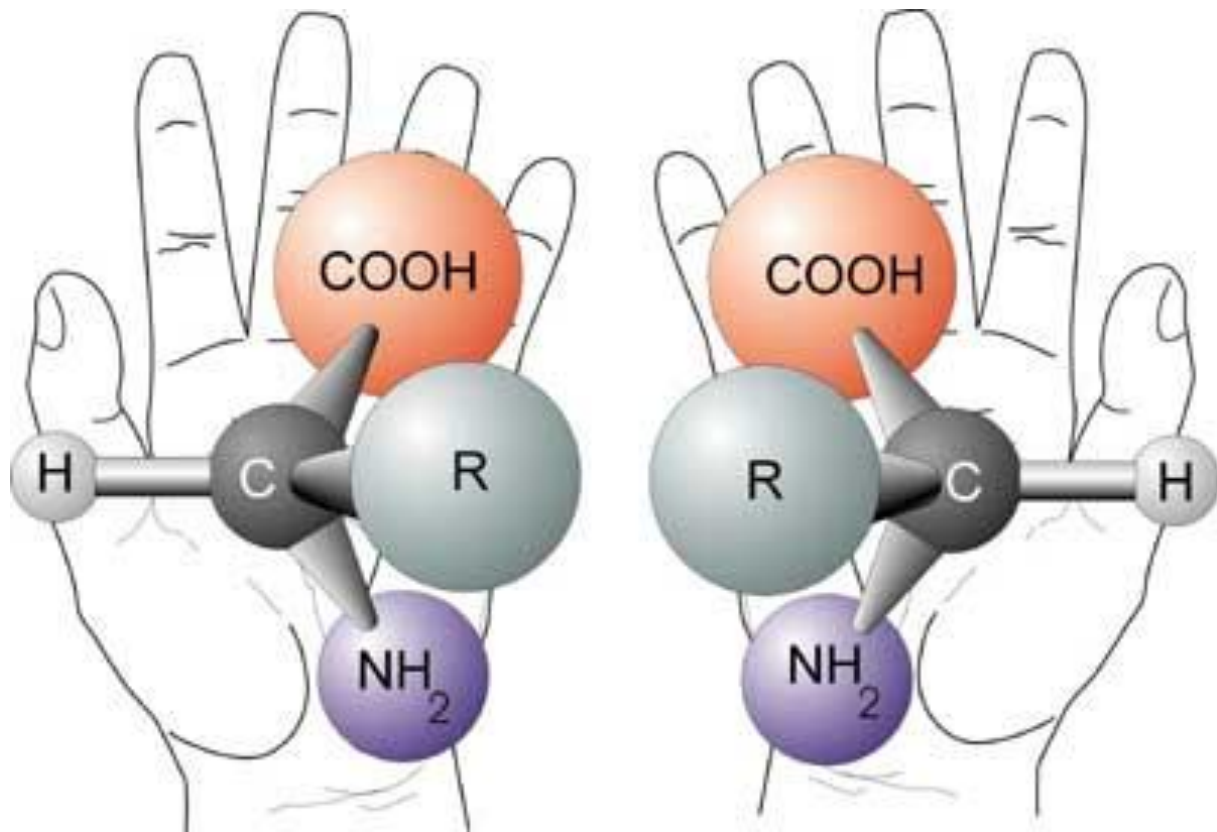
5.7. van't Hoff a LeBell

Pokud se do vrcholu tetraedru umístí čtyři různé skupiny, je možné je uspořádat dvěma různými způsoby

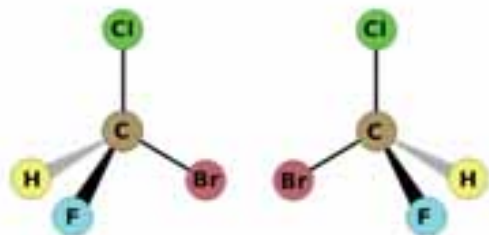
Nepřekryvatelnost zrcadlových obrazů je možná pouze v případě, že jsou všechny čtyři substituenty různé

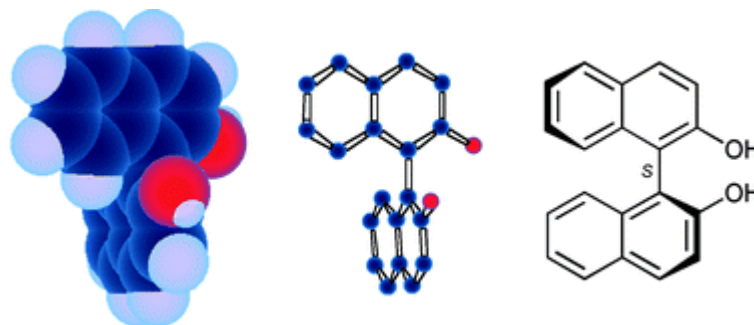

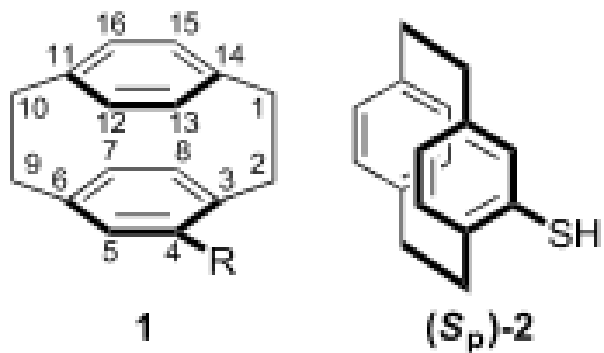
Centrální chiralita

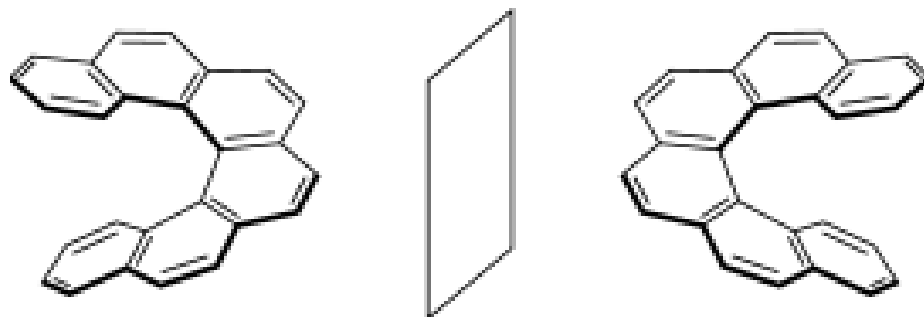
Axiální chiralita

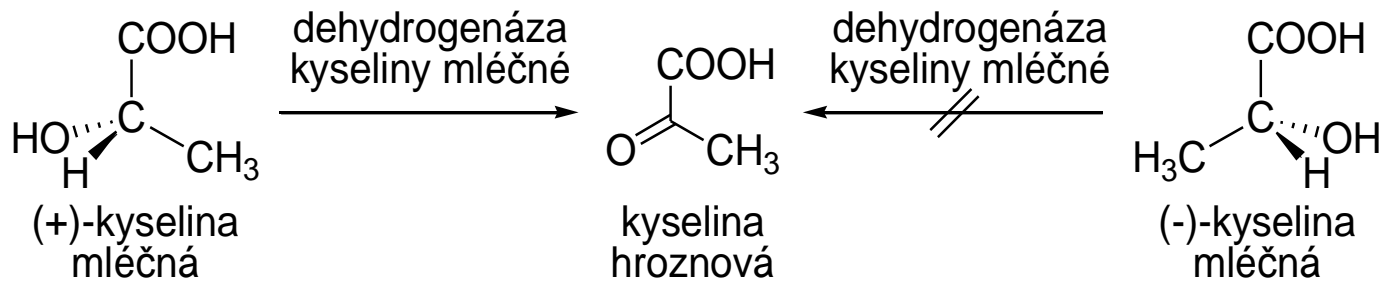
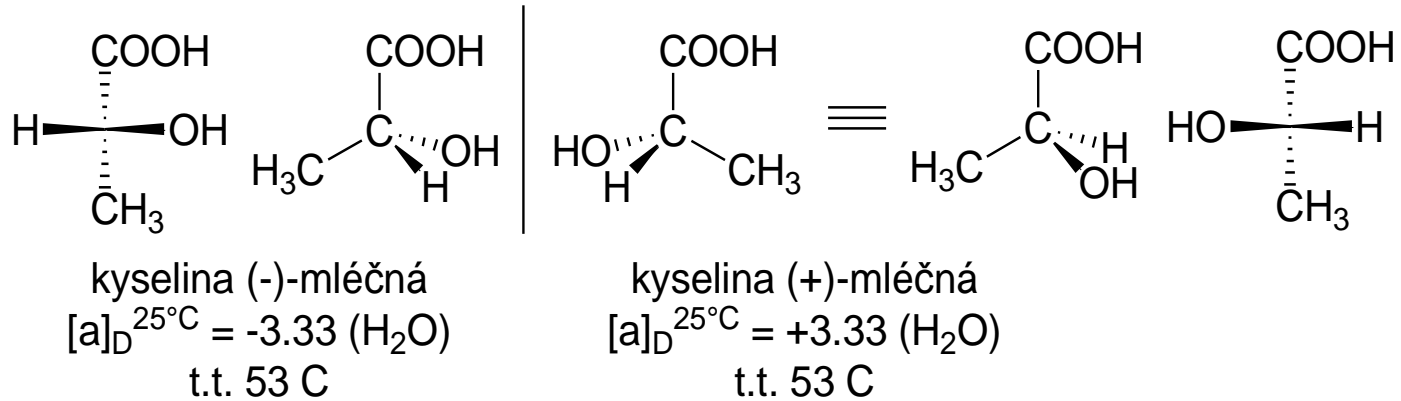
Planární chiralita

Helikální chiralita (helicita)

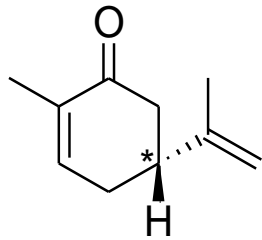

5.8. Vlastnosti enantiomerů, kyselina mléčná

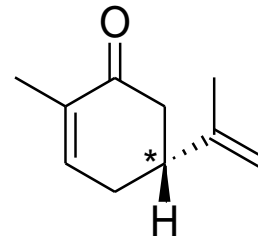
Chiralita a biologické vlastnosti

Vůně

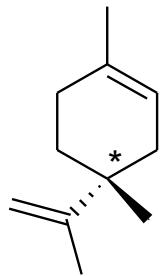
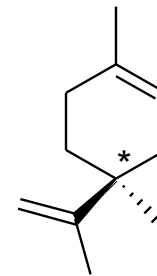
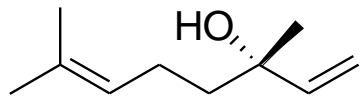
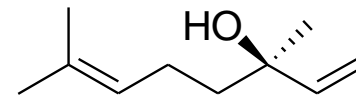
(-)-karvon

t.v. 231°C
pepermintová vůně

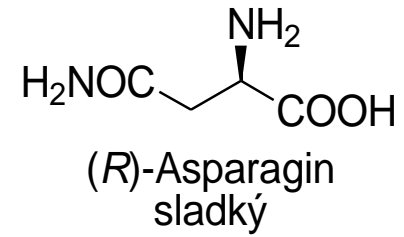
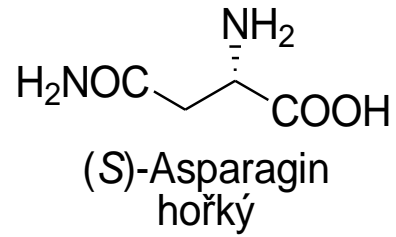

(+) -karvon

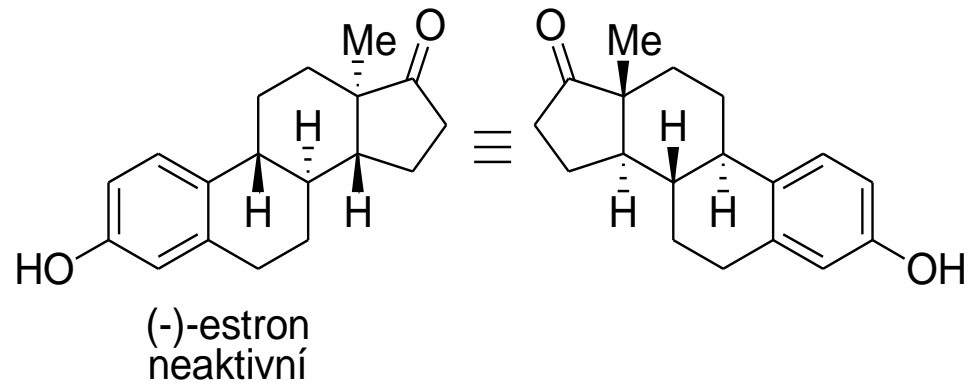
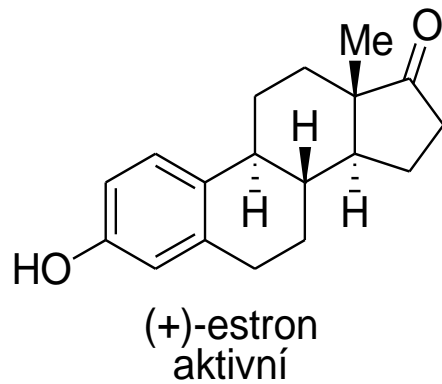
t.v. 231°C
kmínová vůně

(+) -limonen
citrusová vůně(-) -limonen
terpenická vůně(R)-(-)-linalool
květinová vůně
s levandulovým podtextem(S)-(+)-linalool
hořce nebo kyselce
pomarančová vůně

Chuť

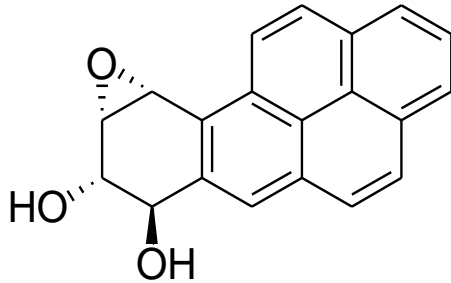

Hormony

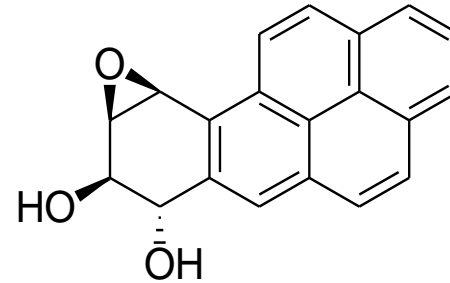

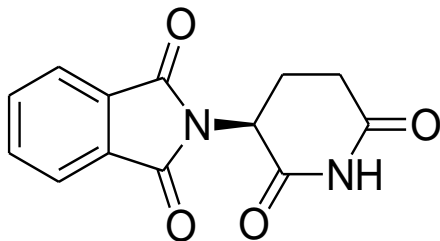
Další příklady

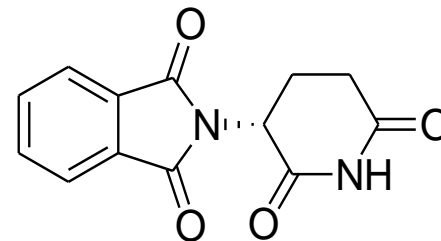
(+)-metabolit benzo[a]pyrenu
karcinogenní

(-)-metabolit benzo[a]pyrenu

(S)-thalidoimid
exterémně teratogenní

(R)-thalidoimid
sedativum

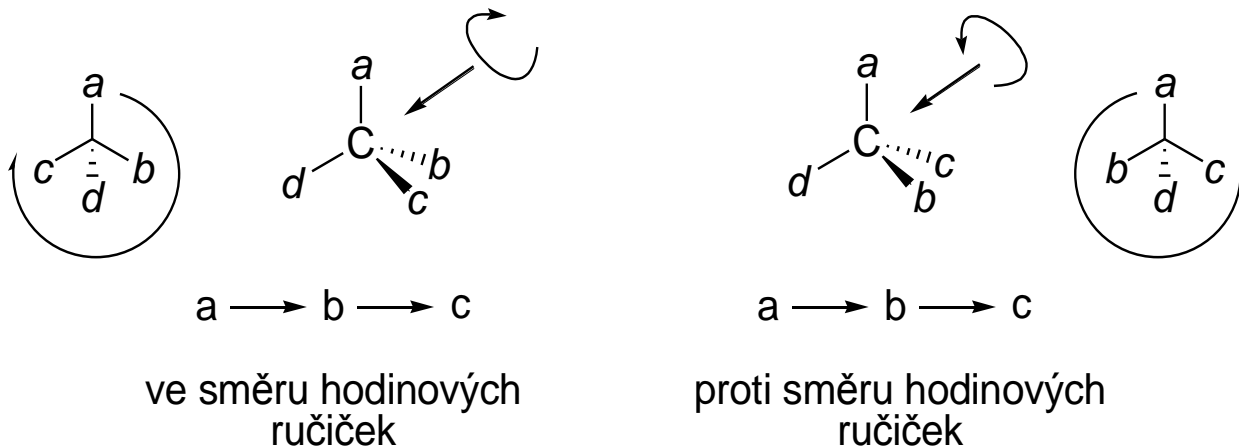
5.9. Konfigurace

Enantiomery se liší uspořádáním skupin kolem centra chiralidy.

Toto uspořádání se nazývá **konfigurace** centra chiralidy.

Enantiomery s centry chiralidy se nazývají **konfigurační izomery**.

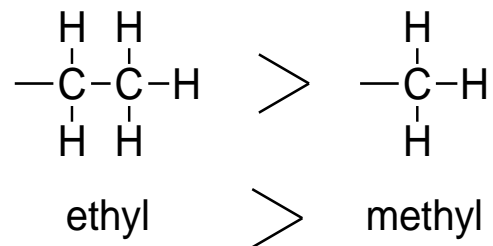
Pro zápis konfigurace se používá tzv. *R-S* nebo *Cahn-Ingold-Prelogův* systém.

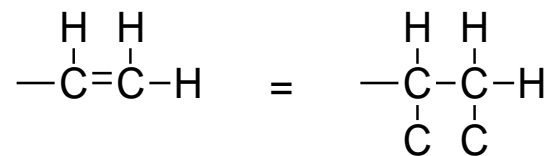
1. Priorita atomů se řídí atomovým číslem. Čím vyšší atomové číslo tím vyšší priorita.

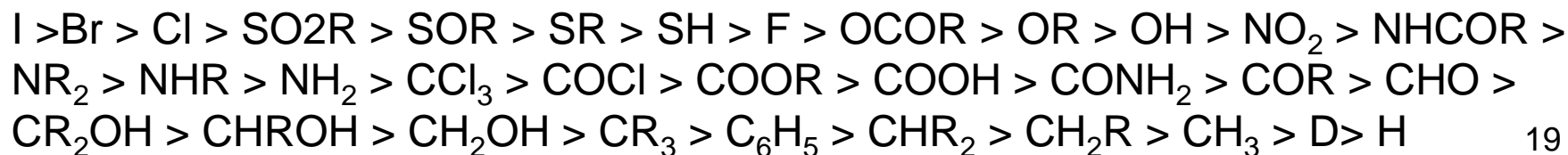
2. Pokud není možné určit prioritu podle pravidla 1 (např. dva atomy jsou stejné). Postupuje se podle stejného pravidla směrem od chirálního centra.

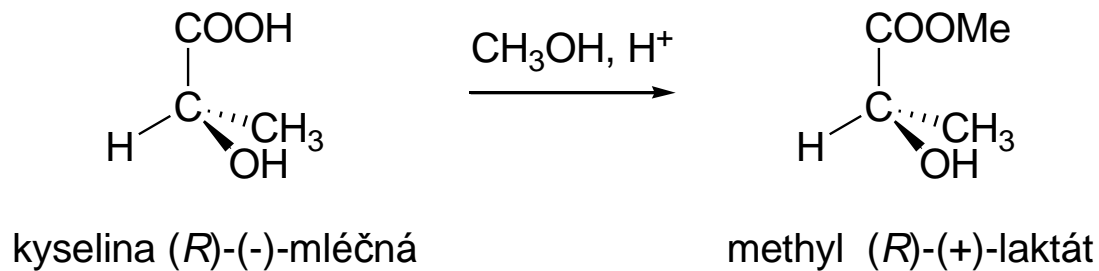
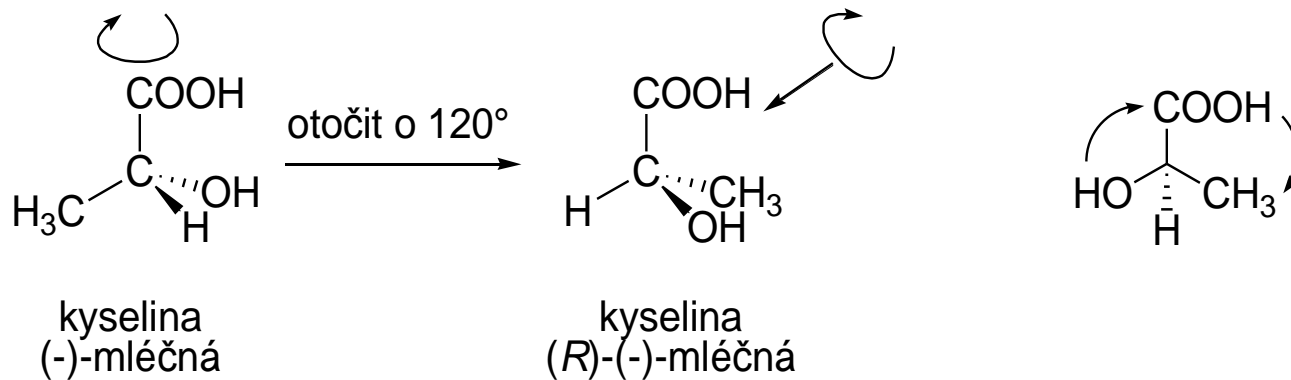

3. Násobné vazby se považují rovné násobkům jednoduchým vazeb.

Pořadí důležitosti (priority) jednotlivých atomů a funkčních skupin do následující posloupnosti:

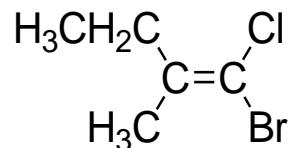
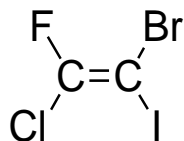

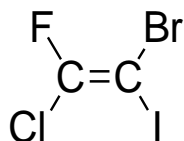
5.10. *E-Z* pravidla pro *cis-trans* izomerii

Cahn-Ingold-Prelogovův systém je vhodný i k popisu *cis* a *trans* izomerie.

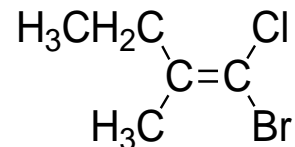

E (z německého *entgegen*, proti)

Z (z německého *zusammen*, spolu)

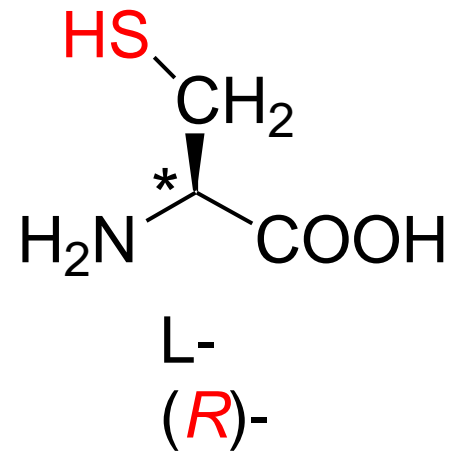
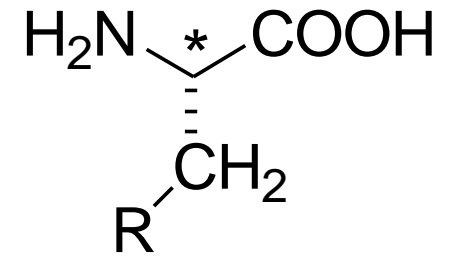
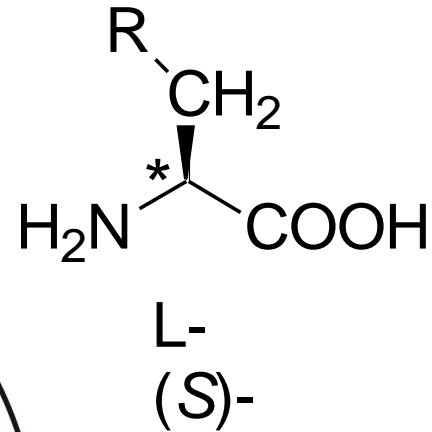
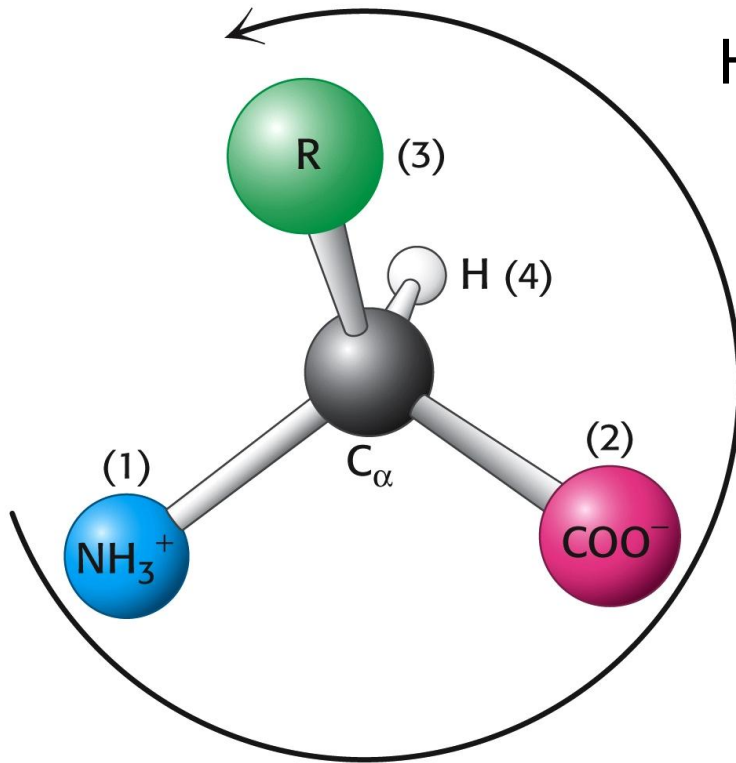

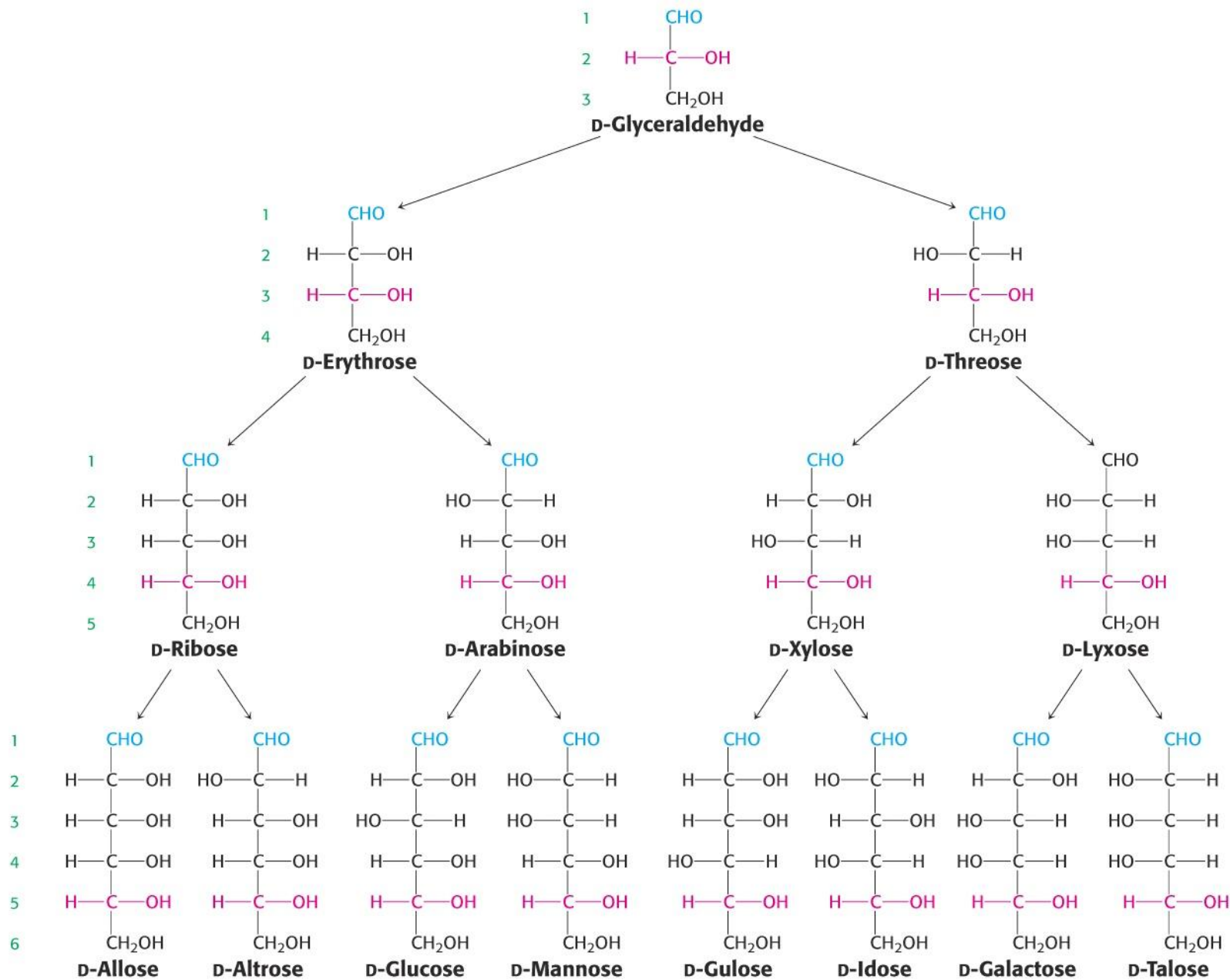
(*Z*)-1-brom-2-chlor-2-fluor-1-jodethen

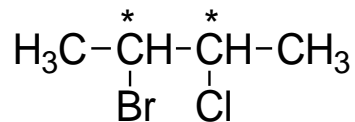
(*E*)-1-brom-1-chlor-2-methyl-1-buten

Configuration of amino acids

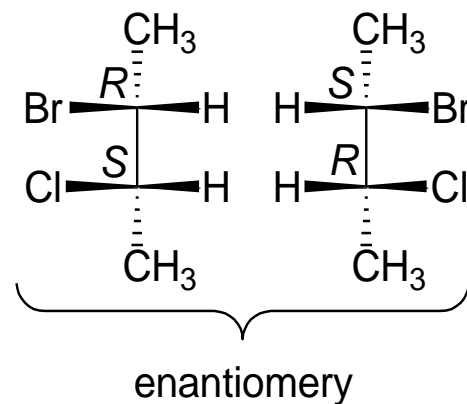
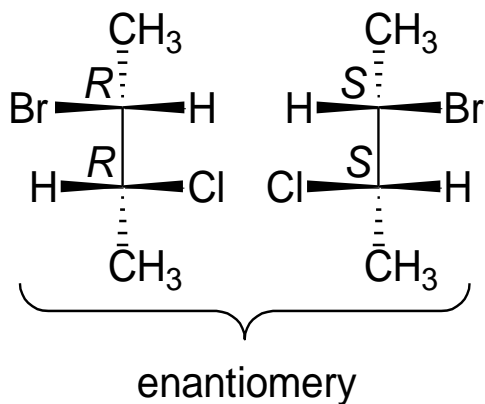

5.11. Sloučeniny s více než jedním chirálním centrem

2-brom-3-chlorbutan

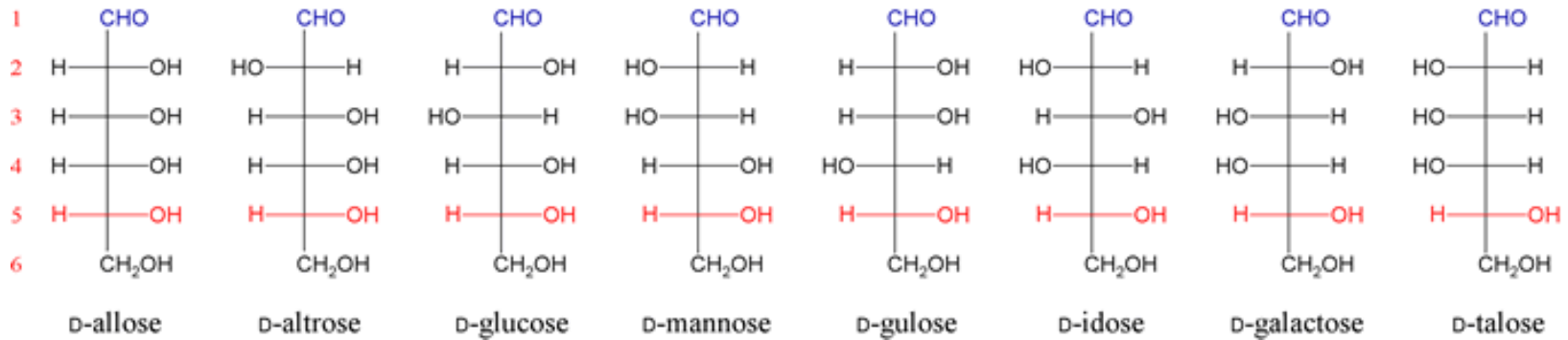
Izomery ($2R,3R$) a ($2R,3S$) nejsou vůči sobě zrcadlovými obrazy, protože mají na atomu uhlíku č. 2 stejnou konfiguraci.

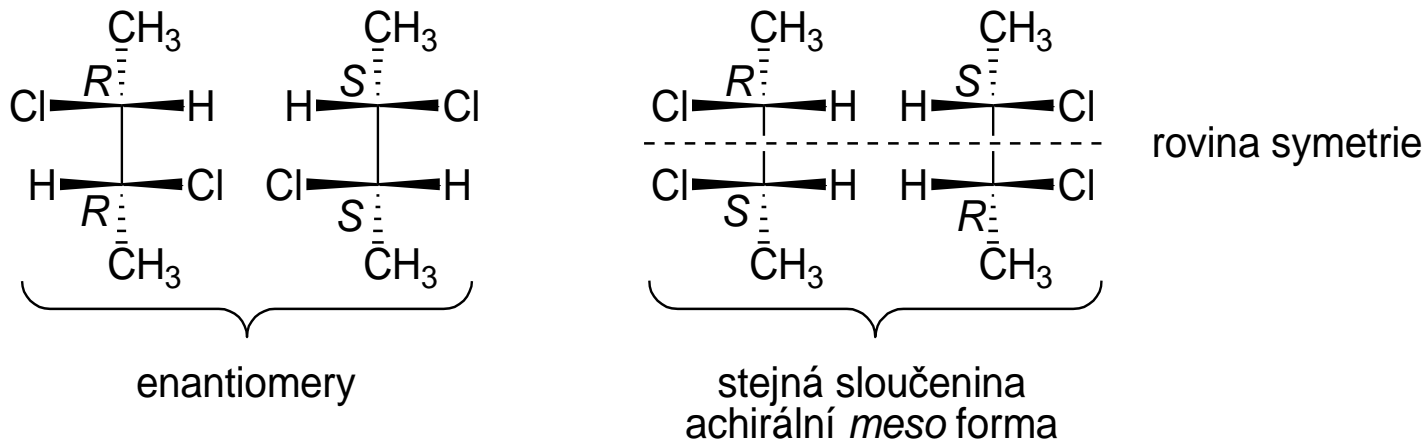
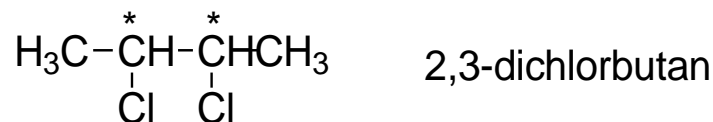
Zcela jistě se jedná o stereoizomery, ale nejedná se o enantiomery.

Pro takovéto páry se používá název **diastereoizomery**. Diastereoizomery jsou stereoizomery, které nejsou svým zrcadlovým obrazem.

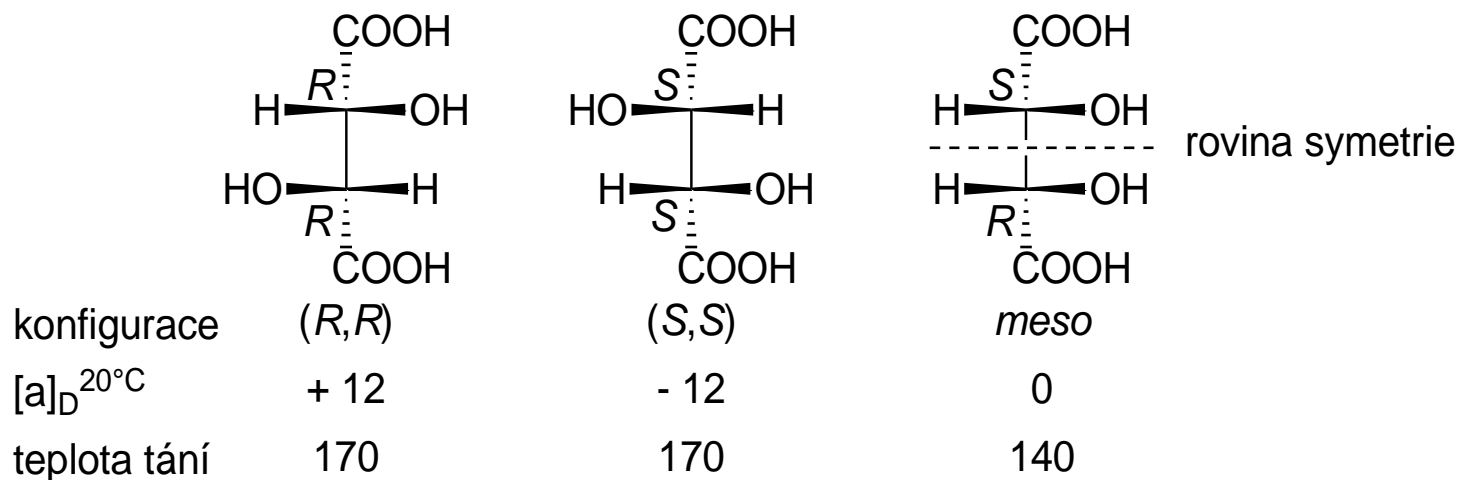
Jestliže má molekula n různých center chiralidy, může existovat až 2^n stereoizomerů.

Z toho plyne, že může existovat 2^{n-1} enantiomerních párů.

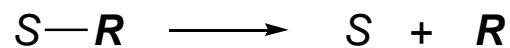
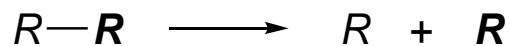
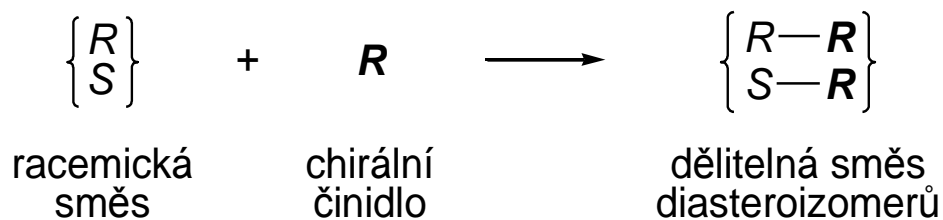
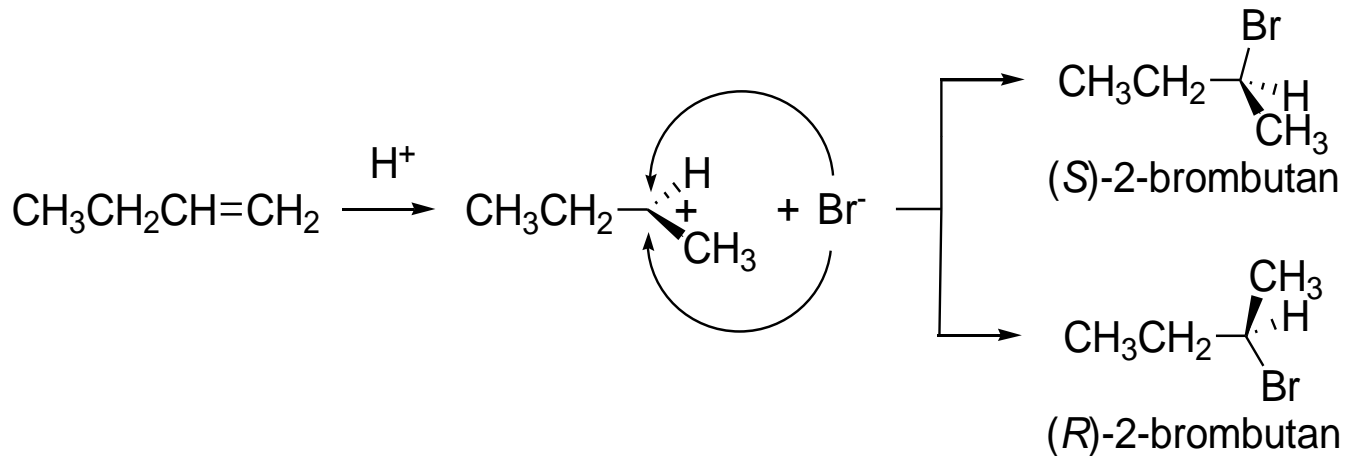
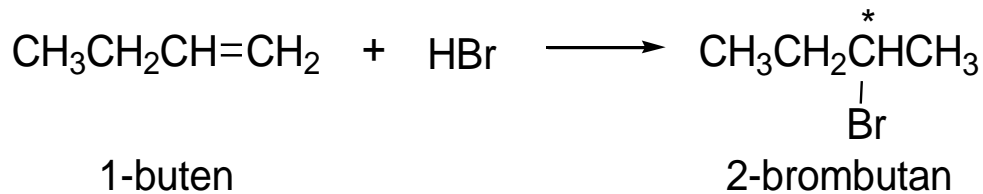

5.12. *meso* sloučeniny

Meso sloučeniny jsou opticky neaktivní a achirální diastereoizomery sloučenin obsahující centra chiralit.

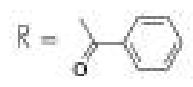
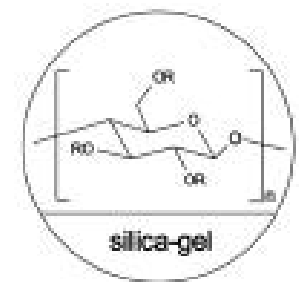
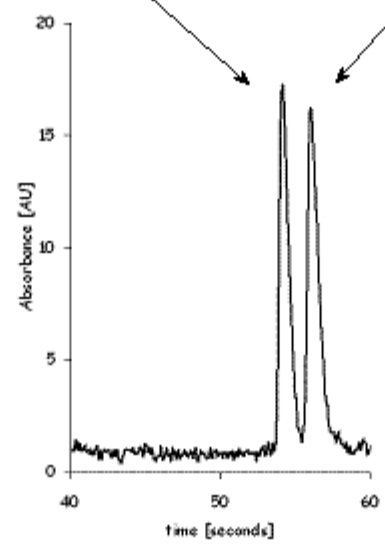
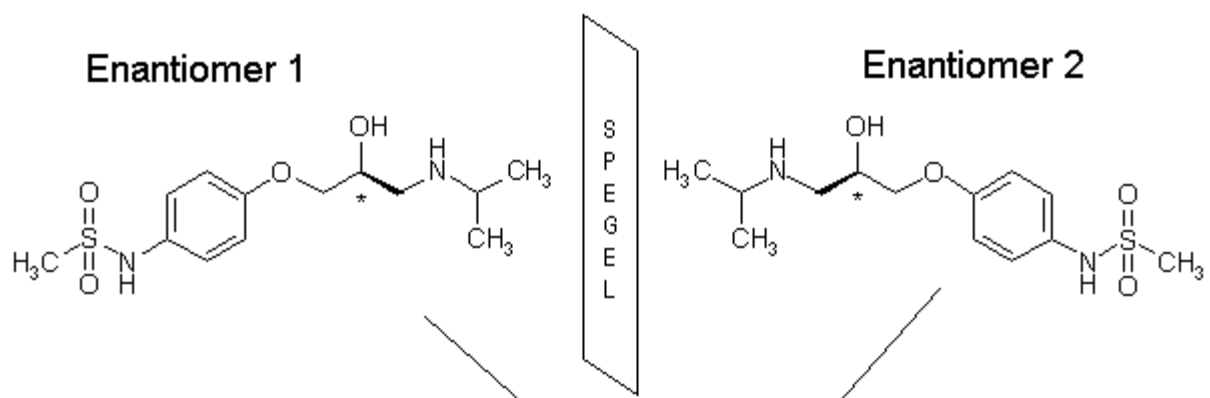

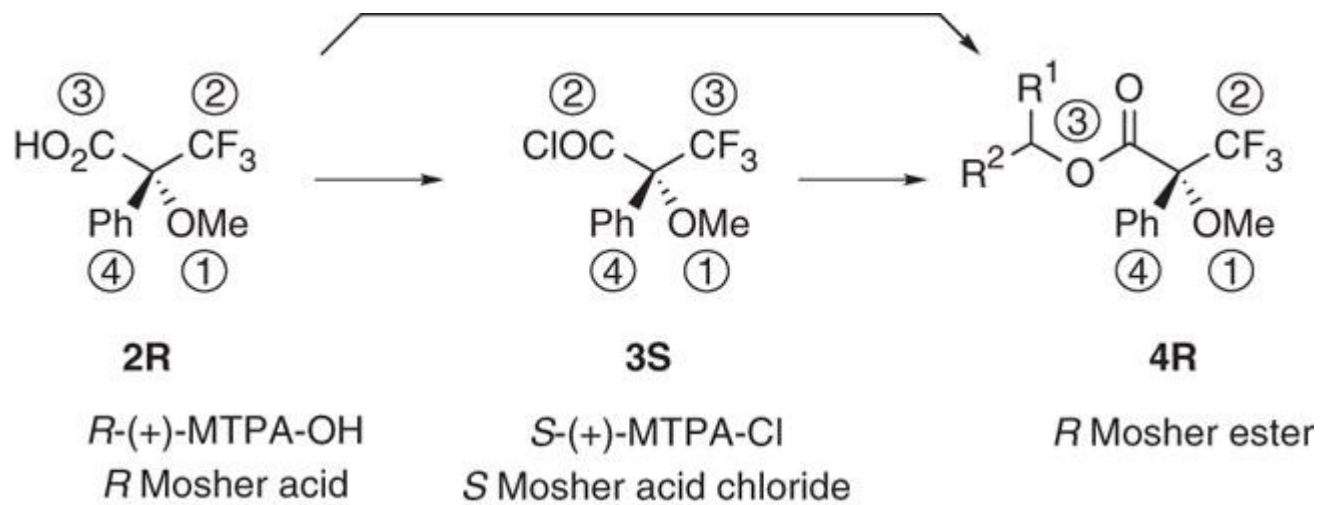
5.13. Dělení enantiomerů

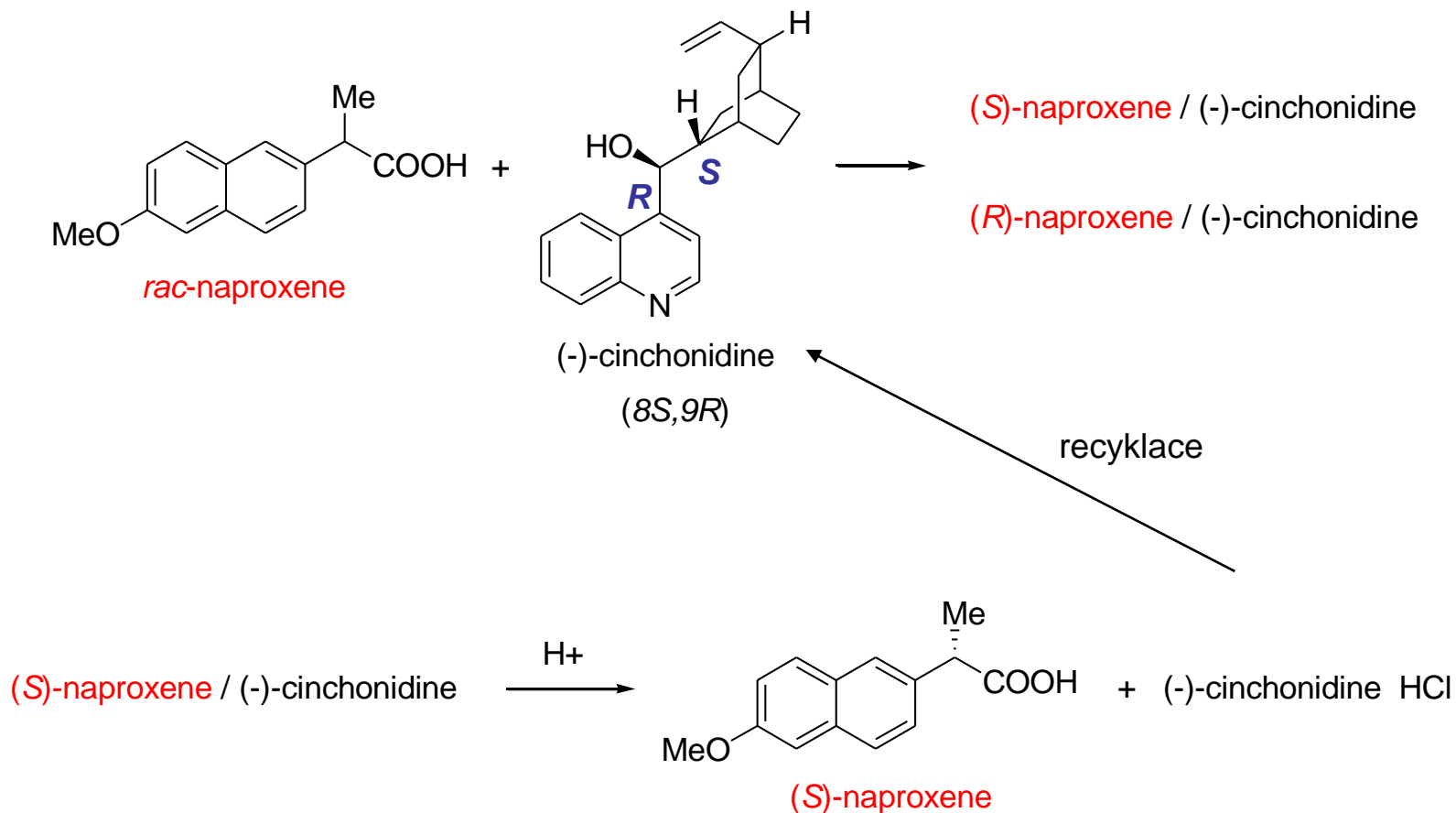

Naproxen – nesteroidní protizánětlivé léčivo

Dělení na enantiomery v posledním kroku syntézy

Enzymatic resolution

